

possibilitat d'obrir una via, fins ara poc o gens explorada, on l'alternativa nacional sigui realment alternativa del subterfugi localista i folklòric del projecte nacional espanyol, i, des d'un país que «ja anem fent», sigui capaç de construir un projecte amb un subjecte nacional principalment valencià, que, no com a tercera via, sinó amb un protagonisme propi, voluntàriament i conscientment, explori almenys la possibilitat d'afegir-se a una realitat confederal de l'àrea nacionalitària catalana. ◀

Jordi González

EL PENSAMENT INTEMPESTIU DE MIGUEL ABENSOUR

Miguel Abensour: la democràcia contra l'Estat

Jordi Riba

120 pp., 2022, Barcelona, Gedisa

Gedisa, a la seva col·lecció «Pensament polític postfundacional», publica *Miguel Abensour: la democràcia contra l'Estat*, un breu text del filòsof Jordi Riba que ens aproxima al pensament del gairebé desconegut filòsof francès. És possible que aquesta asseveració, que Abensour sigui «gairebé desconegut», sobti, però si tenen l'ocasió de parlar amb recents graduats en filosofia, o vells llicenciats en aquesta disciplina, veuran que Abensour és un estrany, lluny de la familiaritat que acompanya alguns dels seus companys de generació, com ara Foucault, Derrida o Rancière. I Abensour és una sorpresa, una grata sorpresa, un descobriment per aquells que com jo no s'endinsaven més enllà dels principals estants de filosofia a les llibreries. Aquest petit volum, gràcies a la col·lecció de Gedisa, és segur que incitarà a fer-ho i, si no tenim sort, fins i tot ens incitarà a preguntar al llibreter per textos d'aquest filòsof francès, mort l'any 2017 a l'edat de 78 anys.

El llibre es presenta amb un petit text de Laura Llevadot, la directora de la col·lecció, que porta per títol «Democràcia anàrquica» i que, més que una introducció al que dirà Riba poc després, que també, o una introducció, molt il·lustrativa, al pensament postfundacional —amb l'ajuda d'Oliver Marchart— és un cant a la llibertat, a aquella vivència que ens desperta com a certesa per saber que hem de seguir, com diu Llevadot citant Nietzsche, somiant. Aquesta certesa revela la insubstancialitat dels nostres dies i fa experimentar la proximitat de la relació amb l'altre, tan temuda, com anàrquica. Laura Llevadot ens mostra de manera senzilla que significa aquest *paraulot* carregat d'història, i ho fa dient-nos què significa «anarquia», «sense principis» (*an-arqué*). Treguin tot el que se'ls hi ve al cap quan

escolten la paraula *anarquia* i retinguin això. A estudiar filosofia es comença, així està ordenat, parant l'orella amb el pas del mite al logos i, de seguida, apareix Tales de Milet dient que «l'arqué de tot és l'aigua», i els voluntariosos professors aclarien que *arqué* volia dir 'principi'. Doncs bé, la idea de proximitat que Abensour estudia en Levinas, la manera de relacionar-se amb l'altre «sense principis», Llevadot, amb cortesia, ho explica d'una manera clara dient que quan apareix la relació amb un altre «els interessos, les negociacions, els fantasmes de cadascú, les projeccions, fan vaga aquell dia». L'anarquia, com no, és una passió, la de relacionar-se amb l'altre «sense baranes», sense una submissió total i sovint imperceptible al que estableix l'ordre existent, el garant del qual, l'Estat, «la rutina dels nostres dies», diu Llevadot, és un ens que no té fonament racional ni natural, que està fet d'iniquitats i exclusions, d'injustícies. L'Estat, i la democràcia que implementa, impedeix la revolta perpètua i legítima; el que és realment estrany és que els explotats, cita Llevadot de Wilhelm Reich, «no estiguin sempre en vaga». Per a Abensour la democràcia és una altra cosa que un règim polític, que una forma representativa de govern; la democràcia és una passió, una forma d'acció política que combat la dominació, una acció relacional entre humans molt propera a la proximitat anàrquica de Levinas, que tant havia llegit.

El mèrit de Llevadot és assolir allò que, lògicament, anhela el seu petit text, i és que quan l'acabes estàs desitjant continuar llegint i aprendre alguna cosa més sobre aquestes idees tan suggeridores d'Abensour, ben guiats de la mà d'un profund coneixedor de la seva obra, Jordi Riba, i encara més important, un profund coneixedor de la persona Abensour, de l'esdeveniment Abensour.

Gràcies a això, Riba ens diu, per començar, que Abensour era algú que tenia el convenciment que la filosofia s'havia de fer amb amics i, hi afegim nosaltres, probablement sense escarafalls. El difícil, ell ho va aconseguir, es trobar aquests amics amb els quals filosofar, amb els quals aprofundir en els dubtes, avui que tots sabem tant i de tot. El propòsit d'Abensour era clar, i ho va tenir clar des del principi i ho va tenir clar fins al final: escriure sobre l'allò polític des de la perspectiva dels dominats i trobar les arrels teòriques de la dominació.

Riba considera que Abensour és un filòsof intempestiu que pensa i actua *contra* el seu present, que fa una crida a conciliar una lluita en contra per transformar el present en una societat més humana. Aquest pensar a la contra el prova la seva trajectòria: a la dècada dels setanta i els vuitanta, defensant la filosofia política contra les ciències socials; a la dels noranta, una vegada la filosofia política s'havia imposat, contra aquesta filosofia política, una disciplina acadèmica, liberal, neokantiana que, en realitat, reforçava i reforça l'ordre establert. Abensour defensa una filosofia política «criticoutòpica» en contra d'una conservadora i escleròtica al servei dels

poderosos. Abensour, com diu Riba, «ha sabut mantenir-se fidel, fins al final, als seus compromisos juvenils: l'emancipació i la causa dels dominats».

Abensour, com Rancière, Laclau, Castoriadis i altres pensa, com diu Audric Vi-tiell, en una «democràcia agonística» on el conflicte és un signe de vitalitat i no una disfunció que cal reparar. La democràcia té un caràcter, per Abensour, «irruptiu», i per això parla de «democràcia insurgent», on adopta el sentit de la «democràcia salvatge» de Lefort més la concepció «an-àrquica» levisiana.

És Pierre Clastres qui aporta la potent idea que l'Estat és una forma possible de comunitat política, però no una forma necessària; no és l'única comunitat política ni, en oposició a Hegel, la conclusió d'aquesta comunitat política. Que l'Estat és contingent és un element clau per a un pensador postfundacional com el que ens ocupa.

De fet, sembla que la filosofia d'Abensour no podia ser una altra cosa que una filosofia contra l'Estat, contra la dominació, una filosofia de l'emancipació. Els moviments socials emergents es comprenen amb les idees d'utopia i de democràcia, factors impulsors de la politització de la societat civil, que es concreta en la presa de la paraula i l'acció originària, en la voluntat de construcció de noves institucions que donin resposta a les noves emergències socials.

El retorn de la filosofia política, o la filosofia política que s'ha imposat, ha deixat de banda, denuncia Abensour, les qüestions com la revolta, la insurrecció, l'emancipació, la igualtat i la desigualtat i un seguit de qüestions més sense les quals parlar d'una «filosofia política» és una impostura. No es pot, o no s'ha de parlar d'un *retorn a*, sinó un *retorn de* les coses polítiques: Abensour proposa una filosofia que recolzi el retorn de la política. Per a Riba, Abensour segueix la línia oberta per Sòcrates, i el seu gest es palesa en l'afirmació de l'harmonia entre l'acció i el pensament i la recerca d'aquells moments en què a la història ha sorgit la llibertat. Abensour, en diu Riba, és hereu d'una tradició que no existeix, una tradició trencada, i des d'aquí pensa el present. Hi ha un sol moment filosoficopolític en el qual la política no és una esfera separada de la filosofia, perquè, ens alerta Abensour, si ho fem separem la filosofia de la llibertat.

Jordi Riba considera que el retorn anunciat per Abensour no només canvia la manera de pensar l'allò polític, sinó que canvia la manera de pensar, sense més. La filosofia, tal com Abensour la concep, és una necessitat real. Així, les coses polítiques (acció, conflicte, emancipació, utopia), que obstaculitzaven el pensament o directament es deixaven de banda, es transformen en objectes de pensament susceptibles, ens diu Riba, d'obrir una terra incògnita. I què hi ha de més actual que això? Què hi ha hagut de més actual que això en qualsevol moment de la nostra història o, almenys, de manera generalitzada després de la Revolució Francesa? Com,

ens escandalitzem amb Abensour, hi ha una «filosofia política» legitimadora de la ideologia hegemònica que ha renunciat a pensar la possibilitat de l'emancipació col·lectiva i, també, individual i a servir com a disciplina acadèmica on un aprèn a resignar-se davant la inexorable realitat? Què la diferència d'una teologia o d'una ideologia que condemna la vida a una *vall de llàgrimes*? I l'únic que ha fet Abensour és recordar, i per això s'inclou en la col·lecció de Gedisa sobre pensament postfundacional, que el filòsof ha de situar-se en posició d'intranquil·litat, sempre buscant noves preguntes, perquè la filosofia no és un discurs de la veritat, sinó el lloc d'un qüestionament permanent. La resposta a una pregunta, per a Abensour, només pot adoptar la forma d'una nova pregunta. Així és com progressa la investigació filosòfica, de problema en problema.

La incertesa filosòfica està estretament lligada, pel que se'ns ha dit abans, a la indeterminació política: en tots dos casos ens trobem immersos en el món del dubte i de la incertesa. Una filosofia de la veritat només pot conduir a una política de l'autoritat. Cal preservar l'inestable equilibri del pensament, cal preservar la heterogènia i complexa realitat circumdant davant les solucions salvadores, tot i les tensions que això provoca i la temptació d'escapar a la recerca de refugi cap a una veritat platònica o una síntesi hegeliana que, a més, podrà ser ben remunerada si serveix al manteniment de la democràcia tal com l'Estat, que es beneficia, l'entén i la imposa.

Abensour es troba amb el dilema d'optar, bé per una crítica de la dominació, que nega tota possibilitat d'autoemancipació, bé pel pensament de l'emancipació, que parteix dels postulats de la igualtat i oblida l'eficàcia dels mecanismes de dominació. La contribució central d'Abensour és haver posat de manifest l'existència d'una dialèctica de l'emancipació: l'emancipació i la dominació estan vinculades per una relació d'interioritat. La seva estratègia i el seu objectiu és extreure arguments contra l'emancipació dels enemics de l'emancipació i posar-los al servei de l'emancipació, fer un «crítica de la crítica de l'emancipació» amb els dos conceptes essencials de la seva filosofia política: utopia i democràcia.

Abensour no ha deixat mai d'afirmar que el pensament d'allò polític és el pensament de la indeterminada configuració del vincle invisible que uneix els humans, i on neix la llibertat. La reivindicació del filòsof és una aposta per la llibertat del món, de l'obertura d'un espai que escapa de la divisió entre dominadors i dominats. Ara bé, la forma Estat és una representació del conjunt social i una màquina que no sap adaptar-se a la modulació continua que proporciona el projecte democràtic. La veritable essència de la democràcia resideix en una dissolució de referències que condueixen a la indeterminació dels fonaments del poder, el dret i el saber, una acció política que busca el deteriorament de l'Estat.

La democràcia insurgent que proclama Abensour contribueix a la formació permanent d'una comunitat política contra l'Estat. La funció que ha de complir la utopia és extreure'ns del dogmatisme fred del realisme, que suggereix als dominats que estan condemnats a viure com viuen; la utopia ens desperta la consciència que un altre món és possible, i la desobediència civil és una de les eines de les quals disposa.

Sota la seva perspectiva, la realitat dels moviments socials emergents és «contra estatista», però, aclareix, això no implica que la democràcia insurgent sigui antiinstitucionals. Benvingudes les institucions que impulsin la no dominació i actuïn com a barreres per evitar el desig de dominació dels gran i facin possible l'experiència de la llibertat del poble. Tornar a polititzar la societat civil és descobrir la possibilitat d'una comunitat política fora de l'Estat i en contra d'aquest.

Així conclou el text que Riba dedica a Abensour i que publica Gedisa. Un text breu, en la línia de la col·lecció «Pensament polític postfundacional», que, no obstant això, hi ha la certesa que no acabarem de llegir-lo mai. Després d'això, com no acudir a llegir Abensour? Com no acudir a llegir Riba? Com no acudir a llegir Llevadot? Com no acudir a la recerca de noves sorpreses en els altres volums de la col·lecció? En definitiva, un text breu, concís, clar mitjançant el qual Jordi Riba et presenta un autor perquè et facis el seu amic, que és una de les coses que més desitges quan llegeixes la darrera pàgina. ◀

Faust Ripoll

EL FIL DEL COLLAR

Cent anys fent llibres. La trajectòria d'una editorial universitària. PUV, 1920-2020

Edició a cura de Maite Simón

384 pp., 2021, València, Publicacions de la Universitat de València

Fer cent anys esdevé una fita que, des de la nostra escala humana, encara continua provocant-nos admiració. Així, els cent anys d'una persona o d'un esdeveniment ens empenyen a commemorar-lo, ja siga amb un esperit festiu o, més aïna, amb un propòsit vindicatiu. El llibre que ens ocupa, *Cent anys fent llibres. La trajectòria d'una editorial universitària. PUV, 1920-2020* publicat per la Universitat de València (UV) l'any passat, respon a aquest segon propòsit: fer valer l'edició universitària i donar a conèixer el que s'ha fet, el que es fa i com es fa. Com escriu Maite Simón, editora de PUV, «perquè ens valoren i ens estimen, ens hem de deixar conèixer» (p. 322). Una publicació que, a més, va anar acompanyada d'una exposició homònima que

